

Bydgoszcz, dn. 12 sierpnia 2024

Dr hab. Aleksandra Jezierska-Thöle, prof. UKW
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
Wydział Nauk Geograficznych
Katedra Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Turystyki
Plac Kościeleckich 8, 85-033 Bydgoszcz
e-mail: alekjez@ukw.edu.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej
Mgr Emila Andrzeja Karpińskiego

pt. **Społeczne, ekonomiczne i środowiskowe uwarunkowania współczesnego
wędkarstwa śródlądowego**

Praca wykonana pod kierunkiem
dr. hab. inż. Andrzeja Skrzypczaka, prof. UWM
Katedra Turystyki, Rekreacji i Ekologii, Wydział Geoinżynierii
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

1. Podstawa formalna recenzji

Podstawę formalno-prawną opracowania recenzji rozprawy doktorskiej mgr Emila Andrzeja Karpińskiego (uchwała nr 9/2024) stanowi pismo dr hab. Adama Senetry, prof. UWM Przewodniczącego Rady Naukowej Dyscypliny Geografia Społeczno-Ekonomiczna i Gospodarka Przestrzenna z dn. 21.05.2024 roku. Zgodnie z wymaganiami Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U.20023,742 ze zm.) celem recenzji jest ocena, czy przedstawiona dysertacja spełnia wymogi niezbędne do nadania stopnia doktora? Mając na uwadze, że rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata, przy ocenie rozprawy doktorskiej przyjęłam następujące kryteria: znaczenie podjętego tematu; ocena poprawności i kompletności celów oraz hipotez badawczych; ocena metod i narzędzi

badawczych; ocena merytoryczna pracy (podstawy teoretyczne badań, wyniki i wnioski z badań); ocena dysertacji od strony formalnej i redakcyjnej; ocena literatury i materiałów źródłowych.

2. Podstawowe informacje o rozprawie

Przedstawiona do oceny dysertacja doktorska liczy łącznie 175 stron i zawiera autorską część opracowania (s. 4-80), sześć oświadczeń kandydata oraz współautorów (s. 80-86) oraz zbiór czterech tematycznie powiązanych publikacji naukowych (86-175). Autorska część opracowania składa się z dziewięciu rozdziałów: strona tytułowa (bez numeru), wykaz opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów składających się na rozprawę doktorską (s. 2), spis treści (s. 3), summary (s. 4-5), wstęp (s. 6-18), cel i pytania badawcze (s. 18-22), materiał i metody (s. 22-30), wyniki (s. 30-43). Autor zawarł w nich syntetyczne wprowadzenie, określił cel badań, postawił pytania i hipotezy badawcze oraz przedstawił materiały i zastosowane metody badawcze. Następnie dokonał charakterystyki wszystkich czterech publikacji wchodzących w skład zbioru przedłożonego do oceny. Całość zamyka dyskusja (s. 49-57), podsumowanie (s. 60-32), najważniejsze wnioski poznawcze (62-64) i aplikacyjne (s. 64-66).

Tytuły poszczególnych rozdziałów są adekwatne do zawartych w nich rozważań, wyważone objętościowo, logicznie połączone i odpowiadają standardom opracowania naukowego. Ponadto, opracowanie zawiera literaturę cytowaną w autoreferacie (185 pozycji oraz 285 w artykułach). Warto podkreślić istotny udział publikacji w j. angielskim, co ze względu na międzynarodowy zasięg czasopism jest w pełni uzasadnione. W części autorskiej znajduje się 12 tabel oraz 8 rycin.

Przedłożone do oceny cztery artykuły naukowe zostały napisane w j. angielskim i opublikowane w czasopismach przypisanych do dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, według ministerialnego wykazu czasopism MEiN (Dz. U. z 2020 r. poz. 349), o łącznej wartości 380 pkt. Należy podkreślić, że trzy publikacje znajdują się na liście Journal Citation Reports o łącznym wskaźniku Impact Factor: 15,211 (Journal of Environmental Management IF=6,789; Sustainability IF=3,889; International Journal of Environmental Research and Public Health IF=4,533). Mgr Emil Karpiński jest w trzech przypadkach współautorem pracy (dwa razy jako pierwszy autor), a w jednym przypadku samodzielnym autorem.

3. Znaczenie podjętego tematu

Zaproponowany przez Emila Karpińskiego temat dysertacji: *Spoleczne, ekonomiczne i srodowiskowe uwarunkowania wspolczesnego wędkarstwa srodldowego* wskazuje na problematykę wielowątkową, związaną z wędkarstwem srodldowym oraz z poszukiwaniem równowagi pomiędzy systemem społeczno-gospodarczym a srodowiskiem przyrodniczo-geograficznym. Wędkarstwo, jako popularna na całym świecie forma rekreacji jest uznawane za jedną z ważniejszych usług ekosystemów wodnych. W literaturze światowej (Riepe et al. 2021; Nayak et al. 2020) widoczna jest zmiana podejścia do wędkarstwa, z wiodącej dziedziny rybactwa srodldowego przynoszącej wartości ekonomiczne do społecznej rangi rybactwa rekreacyjnego z poszanowaniem srodowiska przyrodniczego. Dodatkowo, stanowi ważny czynnik wpływający na społeczny, ekonomiczny i ekologiczny rozwój obszarów użytkowanych wędkarsko. Jak podaje Doktorant, [...] *wędkarz stanowi integralny element srodowiska przyrodniczo-geograficznego, wchodząc w interakcje z naturą i czerpiąc określone korzyści z tej relacji* (por. s. 4). Wędkarstwo jest przykładem silnie sprzężonego systemu społeczno-ekologicznego, w którym ludzie i systemy ekologiczne wchodzą w interakcje. Racjonalna gospodarka wędkarska może przyczynić się do poprawy jakości srodowiska wodnego oraz generować znaczące wartości społeczno-ekonomiczne. Zdaniem Doktoranta, [...] *relacja wędkarstwa ze srodowiskiem przyrodniczym jest uzależniona od zachowań specjalizacyjnych i preferencji połowowych wędkarzy, zaś te w niewielkim zakresie są determinowane czynnikami socjoekonomicznymi i demograficznymi* (por. s. 7).

Temat badawczy stanowi ważne zagadnienie badawcze, tym bardziej, że prowadzenie dociekań o takim profilu nie jest zbyt często poruszane w dyscyplinie geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej. Podjęcie niniejszego tematu badawczego, w odniesieniu do obszarów wędkarskich uważam za bardzo istotny, ponieważ wędkarstwo kumuluje w sobie zarówno zjawiska gospodarcze, kulturowe, społeczne, jak i prawno-polityczne. Poznanie oraz analiza tych zjawisk i procesów w aspekcie przestrzennym, a także ekologicznym są charakterystyczne dla badań w geografii społeczno-ekonomicznej.

W literaturze nadal nie ma wystarczających badań empirycznych dotyczących określenia relacji wędkarstwa ze srodowiskiem przyrodniczo-geograficznym, a społecznymi, gospodarczymi i przyrodniczymi jego uwarunkowaniami. Tymczasem, obszary wędkarskie stanowią także istotną rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym obszarów wędkarskich. W ostatnich latach zauważa się wprawdzie w literaturze przedmiotu podjęcie próby dokonania oceny znaczenia wędkarstwa dla poprawy ekosystemów wodnych, brakuje jednak konkretnych badań nad relacją wędkarstwa ze srodowiskiem przyrodniczym. Poznanie zatem [...] *ewolucji modelu zachowań ludzkich i interakcji ze srodowiskiem przyrodniczym, w którym*

aktywność ta zachodzi, jest szczególnie ważne w warunkach dynamicznych zmian w przestrzeni społeczno-ekonomiczno-ekologicznej (por. s. 12).

W związku z powyższym, podjęty w rozprawie doktorskiej Emila Karpińskiego temat badań może stanowić przedmiot badań prowadzonych w ramach rozprawy doktorskiej. Problematyka badawcza jest aktualna i ważna, zarówno z naukowego jak i praktycznego punktu widzenia. Zbadanie stanu współczesnego wędkarstwa jest konieczne do sprawnego i skutecznego zarządzania zasobami wodnymi, aktualizacja wiedzy w tym zakresie jest niezbędna dla poznania tempa i kierunku zachodzących zmian. Wnikliwa analiza wszystkich aspektów współczesnego wędkarstwa, umożliwi wyłowienie szans i zagrożeń związanych z obecnością wędkarzy w środowisku przyrodniczym. W opinii recenzenta temat wybrany przez Doktoranta spełnia wszystkie wymagania: ma znaczenie dla podjętego problemu dla rozwoju dyscypliny naukowej, porusza aktualną problematykę oraz wypełnia lukę w literaturze przedmiotu. Wybór tematu pracy uważam za trafny i uzasadniony, a dla recenzenta także bardzo interesujący.

4. Ocena poprawności i kompletności celów oraz hipotez badawczych

Cel główny pracy został jasno sformuowany i wyznaczył kierunek i tok badań: [...] *identyfikacja społeczno-ekonomicznych i środowiskowych uwarunkowań współczesnego wędkarstwa w oparciu o zdefiniowane potrzeby, preferencje i zachowania wędkarzy śródlądowych, a także określenie relacji wędkarstwa ze środowiskiem przyrodniczo-geograficznym wobec koncepcji usług ekosystemowych (por. s. 18).* Cel ten uwzględnia dynamiczny charakter badanych zjawisk wynikających z czasowej zmienności środowiska społecznego, gospodarczego i przyrodniczego.

W dysertacji Doktorant wyznaczył sześć celów szczegółowych:

- C1) *identyfikacja funkcji współczesnego wędkarstwa wobec potrzeb motywacyjnych uczestników tej formy aktywności z uwzględnieniem ich preferencji i zaangażowania oraz tła społeczno-ekonomicznego i demograficznego;*
- C2) *wyjaśnienie relacji współczesnego wędkarstwa z pożytkami wód oraz rodzajem wód w przestrzeni geograficznej;*
- C3) *określenie znaczenia specjalizacji we współczesnym wędkarstwie z uwzględnieniem czynników społeczno-ekonomicznych, demograficznych oraz zaangażowania i preferencji;*
- C4) *poznanie roli wędkarstwa w trakcie pandemii COVID-19 w oparciu o analizę jej złożonych konsekwencji ekonomicznych, społecznych i środowiskowych;*

C5) umiejscowienie wędkarstwa w koncepcji usług ekosystemowych z uwzględnieniem czynników społeczno-ekonomicznych, demograficznych oraz wskaźników zaangażowania i preferencji;

C6) sformułowanie wytycznych do zrównoważonego korzystania z zasobów środowiska przyrodniczego z uwzględnieniem zidentyfikowanych cech współczesnego wędkarstwa (por. s. 18).

Realizacja wymienionych zadań pozwoliła Doktorantowi odpowiedzieć na następujące pytania badawcze:

P1) jaka jest relacja między czynnikami społeczno-ekonomicznymi i demograficznymi oraz wskaźnikami zaangażowania wędkarzy a potrzebami motywacyjnymi i preferencjami uczestników współczesnego wędkarstwa?

P2) jakie jest podłoże społeczno-ekonomiczne specjalizacji w wędkarstwie oraz jej potencjalne oddziaływanie na środowisko przyrodnicze?

P3) czy wędkarstwo zyskało nowe funkcje i znaczenie w obliczu zmian społecznych i problemów cywilizacyjnych wywołanych pandemią COVID-19?

P4) z jakich usług ekosystemowych korzysta współczesne wędkarstwo?

P5) czy specjalizacja oraz preferencje połowowe mają wpływ na korzystanie z różnych rodzajów wód (por. s. 19)?

W artykułach wchodzących w skład rozprawy doktorskiej, Doktorant dołączył odpowiednie uzasadnienie podjętego problemu badawczego w oparciu o literaturę przedmiotu i wyznaczył jasne zadania badawcze. Wszystkie pytania badawcze były konsekwentnie sprawdzane empirycznie przy pomocy odpowiednio dobranych metod.

Cele szczegółowe i pytania badawcze przedstawione w artykułach, wchodzących w skład rozprawy doktorskiej pozwoliły Doktorantowi na sformułowanie następujących hipotez badawczych:

H1) czynniki społeczno-ekonomiczne modyfikują potrzeby oraz preferencje i zachowania współczesnych wędkarzy, również w aspekcie specjalizacji lub jej braku.

H2) zgodnie z teorią specjalizacji rekreacyjnej preferencje specjalizacyjne uczestników współczesnego wędkarstwa mają swoje odzwierciedlenie w zróżnicowanym zaangażowaniu i odmiennym charakterze oddziaływania na zasoby środowiska przyrodniczego.

H3) wędkarstwo przyczynia się do redukcji odczucia stresu wywołanego kryzysem pandemicznym, a intensywność tego odczucia nie jest zależna od czynników społeczno-ekonomicznych oraz od preferencji i zaangażowania jego uczestników.

H4) charakter usług ekosystemowych, z których korzysta współczesne wędkarstwo, nie jest determinowany czynnikami pozaekonomicznymi.

H5) współczesne wędkarstwo korzysta ze wszystkich rodzajów wód, niezależnie od specjalizacji i preferencji połowowych jego uczestników (por. s. 19).

Przyjęte założenia metodologiczne pracy (cel, pytania i hipotezy badawcze), wiążą ze sobą część poznawczą i teoretyczną pracy z jej częścią empiryczną. Realizacja celu przebiegała w nurcie teoretyczno-aplikacyjnym. Sformułowane hipotezy badawcze są konsekwentnie i kolejno sprawdzane empirycznie, przy zastosowaniu odpowiednich metod badawczych, co świadczy o wysokim poziomie metodologicznym Doktoranta. Jednocześnie, przeprowadzona przez Doktoranta analiza i ocena wyników uzyskanych w trakcie badań w kolejnych publikacjach, konsekwentnie dąży do realizacji szczegółowych celów badawczych.

5. Ocena metod i narzędzi badawczych

Harmonogram prac nad dysertacją obejmował lata 2018-2024. Pierwsze badania ankietowe zostały wykonane w 2019 roku i uczestniczyły w nim 722 osoby. Drugie badanie przypadało na okres zagrożenia epidemicznego COVID-19 w Polsce w 2021 roku, w związku z powyższym, sporządzone i rozprawdzone zostały ankiety pandemiczne wśród 570 osób (por. s. 20; rozdział 3 *Material i metody*).

Szczegółowe informacje na temat zastosowanych i przyjętych do badań metod i technik badawczych zostały zamieszczone w każdym z czterech artykułów naukowych wchodzących w skład dysertacji. Dużą zaletą pracy jest właściwe i staranne przygotowanie oraz przedstawienie warsztatu badawczego. W poszczególnych artykułach, do każdego pytania badawczego została odpowiednio dobrana i przedstawiona metodyka badania. Część teoretyczna dysertacji została przygotowana w oparciu o studia literaturowe publikacji dotyczących zagadnień przyrodniczych, geograficznych, społecznych, socjologicznych i gospodarczych.

W dysertacji Doktorant przeprowadził badania jakościowe i ilościowe:

- metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem autorskiego kwestionariusza ankiety, jako metody gromadzenia badań pierwotnych.

W dwóch badaniach użyto ankiety typu WAI (Web-Assisted Interviews - wywiady wspomagane przez Internet), umieszczonej na platformie Google Forms. Pierwsza z ankiet dotyczyła potrzeb motywacyjnych, druga zaś zmian zachowań i preferencji podczas pandemii COVID-19. Oba kwestionariusze zawierały zestaw pytań o społeczno-ekonomiczną charakterystykę uczestników badania oraz ich zaangażowanie i preferencje wędkarskie. Metoda sondażu diagnostycznego pozwoliła zidentyfikować stany świadomości społecznej oraz dostarczyć opinie i poglądy na określone zjawiska, a także ich tendencje i nasilenie. Wykorzystanie ankiety posłużyło także dla określenia charakteru i wartości kulturowych usług

ekosystemowych. W metodyce zastosowano [...] *nieprobabilistyczne metody pobierania próby badawczej z użyciem metody kuli śnieżnej, w której uczestnicy współczesnego wędkarstwa byli zachęceni do rozpowszechniania ankiety w gronie swoich znajomych (por. s. 22).*

W badaniach ankietowych wykorzystano zestaw pytań dotyczących trzech kategorii [...]:

- *społeczno-ekonomiczna oraz demograficzna charakterystyka uczestników badania,*
- *zaangażowanie w wędkarstwo w wymiarze materialnym oraz czasowym,*
- *preferencje oraz charakterystyka postaw i zachowań uczestników współczesnego wędkarstwa (por. s.18).*

Doktorant wykorzystał zróżnicowane metody statystyczne:

- eksploracyjna analiza czynnikowa z wykorzystaniem rotacji Varimax z normalizacją Kaisera,
- analiza regresji porządkowej z funkcją łączącą probit została wykorzystana do oceny wpływu wskaźników socjo-demograficznych i ekonomicznych na zmienność potrzeb motywujących do uczestnictwa we współczesnym wędkarstwie,
- niemetryczne skalowanie wielowymiarowe zostało wykorzystane do zbadania preferencji do wyboru łowisk i znaczenia więzi społecznych podczas podejmowania aktywności rekreacyjnej wśród uczestników wędkarstwa,
- testy istotności statystycznej: jednoczynnikowa analiza wariancji (ANOVA) wraz z testem post hoc (HSD Tukey'a dla nierównych licznosci); nieparametryczny test rang Kruskala-Wallisa,
- test rzetelności oraz analiza drzew klasyfikacyjnych zastosowana w celu identyfikacji czynnika kluczowego dla grupowania uczestników współczesnego wędkarstwa, korzystających z usług ekosystemowych o różnym charakterze.

Należy podkreślić, że zastosowane narzędzia analityczne służące do zidentyfikowania charakteru zjawisk, ich dynamiki oraz trendów wymagały od Doktoranta dobrej znajomości oprogramowania: PS IMAGO 8, IBM SPSS Statistics wersja 28, Statistica wersja 13.3, Canoco wersja 5.11. Podjęte próby należy uznać za zrealizowane z należyтым wykorzystaniem warsztatu statystycznego. Doktorant ma świadomość trudności badawczych szczególnie związanych z identyfikacją społeczno-ekonomiczną i środowiskową uwarunkowań współczesnego wędkarstwa śródlądowego, czyli w procesie operacjonalizacji. Zastosowane w procesie badawczym metody i narzędzia badawczych świadczą o bardzo dobrym warsztacie metodycznym Doktoranta.

6. Ocena merytoryczna pracy

6.1. Podstawy teoretyczne badań

Przedstawiona do recenzji dysertacja lokuje się w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna i stanowi, w mojej opinii przykład przeprowadzenia rzetelnych badań zarówno teoretycznych, jak i empirycznych. Wysoki stopień trudności wynikał głównie z przyjętej koncepcji badań. Pod względem merytorycznym rozprawa doktorska zasługuje na jednoznacznie pozytywną ocenę. Autor orientuje się w zagadnieniach dotyczących wędkarstwa śródlądowego i jego wpływu na ekosystemy.

W autorskiej części badań, w części teoretycznej (**rozdział 1 Wstęp**), liczącej 13 stron, Doktorant poprawnie przedstawił i opisał genezę i rozwój wędkarstwa na przestrzeni dziejów w ujęciu chronologicznym, zwrócił uwagę na uwarunkowania historyczne i kulturowe wędkarstwa w Europie (Starożytny Rzym, Grecja, Finlandia, Anglia, Niemcy, Austria, Szwajcaria) i świata (USA). Podkreślił, że wędkarstwo [...] *kumuluje w sobie zarówno zjawiska gospodarcze, ekologiczne, kulturowe, społeczne, jak i prawno-polityczne* (por. s. 6).

Rozdział 1.2. Geneza i rozwój wędkarstwa – przegląd literatury rozpoczyna się od obszernej dyskusji literatury poświęconej problematyce badań. Doktorant zwrócił uwagę na współczesną zmianę podejścia do relacji człowiek-środowisko oraz do spostrzegania wędkarstwa w nurcie rozwoju zrównoważonego oraz [...] *w nurcie more-than-human, który obok człowieka stawia na równi zwierzęta i rośliny* (por. s. 10). Doktorant wyjaśnił istotę modelowania zachowań wędkarzy, omówił dwa rozwiązania prawne: model C&R (złów i wypuść), który postrzeganego jest jako nieetyczny, chociaż [...] *wędkarze uważają model połowów C&R jako zrównoważony* oraz model C&K, który zwany jest *złów i zatrzymaj* (por. s. 10).

W toku rozważań (**rozdział 1.3. Wędkarstwo- fenomen gospodarczy i społeczny**) Doktorant wskazał na wędkarstwo jako fenomen gospodarczy i społeczny, czego namacalnym dowodem są [...] *wydawanie przez wędkarzy niewspółmiernie dużych pieniędzy względem mierzalnego rezultatu rynkowego... oraz obszerne benefity gospodarcze płynące z tej aktywności* (por. s. 11). Jednocześnie wędkarstwo generuje nowe miejsca pracy a także pośrednie i bezpośrednie zyski dla budżetu. Społeczny charakter wędkarstwa wynika z obcowania z naturą, [...] *wpływu wędkarstwa na zdrowie człowieka, jako elementu społeczeństwa* (por. s. 12). Wędkarstwo może przyczynić się do redukcji stresu i łagodzenia nastroju w sytuacjach trudnych, wywołanych zagrożeniami cywilizacyjnymi XXI, np. w okresie epidemicznym. Na podsumowanie Doktorant podkreśla, że [...] *społeczno-ekonomiczny wymiar wędkarstwa nie można rozpatrywać w oderwaniu od sfery ekologicznej* (por. s. 14).

Istotnym elementem rozważań był ekologiczny aspekt wędkarstwa (**rozdział 1.4. Ekologiczne aspekty wędkarstwa**). Doktorant powołuje się na międzynarodową klasyfikację usług ekosystemowych, w której wędkarstwo traktowane jest jako kulturowa usługa biotyczna wykorzystująca środowisko do sportu i rekreacji oraz zdrowia.

Treści znajdujące się w **rozdziałach drugim** (Cel i pytania badawcze) i **trzecim** (Materiał i metody) omówione zostały w punkcie 4 i 5 recenzji. W rozdziałach tych Doktorant przedstawił i uzasadnił wykorzystanie metod i technik badawczych, wykorzystanych do realizacji celów oraz weryfikacji postawionych hipotez badawczych.

Podsumowując, w **rozdziale pierwszym** Doktorant uzasadnił wybór tematu badawczego nawiązując do tradycji wędkarstwa i koncepcji usług ekosystemowych generowanych przez ekosystemy wodne. Część teoretyczna, co do zasady, nie wnosi nowych treści do stanu wiedzy istniejącego w literaturze przedmiotu w rozpatrywanej problematyce, jednakże stanowi stosowne wprowadzenie do dalszego postępowania badawczego.

6.2. Wyniki i wnioski z badań

Uzyskane wyniki badań Doktorant przedstawił w autorskiej części dysertacji i rzetelnie omówił w czterech artykułach naukowych (**rozdział 4. Wyniki**). Wnioski przedstawione w artykułach mają wymiar zarówno czysto empiryczny, jak i postulatywny a także przyjmują postać rekomendacji. Sformułowania są precyzyjne i mogą przyczynić się do wdrożenia nowatorskich i innowacyjnych rozwiązań w zarządzaniu we współczesnym wędkarstwie.

Artykuł pt. *New insight into the motivations of anglers and fish release practices in view of the invasiveness of angling. Journal of Environmental Management (2020)* ma charakter empiryczny i udziela odpowiedzi na pierwsze pytanie badawcze (P1). Na podstawie analizy czynnikowej Doktorant wyłonił dwadzieścia najważniejszych komponentów, które zdefiniowały potrzeby motywujące do uczestnictwa we współczesnym wędkarstwie. Cztery główne potrzeby wyjaśniały 61,46% całkowitej wariancji, oto one: reputacja i prestiż, ucieczka do natury, więzi społeczne, ekscytacja i samorealizacja. Zastosowane modele porządkowej regresji probitowej charakteryzowały się wysoką istotnością statystyczną. Doktorant zauważył, że [...] *wskaźniki socjodemograficzne i ekonomiczne, a także zaangażowanie i aktywność wędkarzy (jako zmienne niezależne) w niewielkim stopniu wyjaśniały zmienność potrzeb motywacyjnych (jako zmiennych zależnych; por. s. 33.* Czynniki predykcyjne w największym stopniu przyczyniły się do wyjaśnienia 25,2% zmienności potrzeby ekscytacji i samorealizacji. Największą istotnością statystyczną cechowały się zmienne objaśniające: aktywność, doświadczenie, wydatki, dochód oraz płeć. Doktorant zdaje sobie sprawę z trudności podjętego zadania badawczego, w tym celu zidentyfikował w przestrzeni porządkowej cztery

profile motywacyjno-preferencyjne, odzwierciedlające odmienne relacje między potrzebami motywacyjnymi a preferowanymi zachowaniami uczestników współczesnego wędkarstwa według modeli C&R i C&K. Wyniki badań przedstawione zostały w postaci 9 tabel i 2 rycin. Cel szczegółowy (C1) dysertacji został osiągnięty.

Artykuł pt. *Environmental Preferences and Fish Handling Practice among European Freshwater Anglers with Different Fishing Specialization Profiles (2021)* ma charakter empiryczny i udziela odpowiedzi na drugie pytanie badawcze (P2). W pracy zastosowano model regresji porządkowej z funkcją łączącą logit dla preferowanej specjalizacji połowowej w kierunku ryb niedrapieżnych; drapieżnych i braku preferencji specjalizacyjnych względem charakterystyk społeczno-ekonomicznych i zaangażowania w wędkarstwo (zmiennie niezależne). Wyniki badań wskazują, że [...] *społeczność wyspecjalizowana w poławianiu ryb niedrapieżnych była najliczniejsza i stanowiła ok. 38% badanej populacji, zaś preferencje specjalizacyjne w kierunku ryb drapieżnych zidentyfikowano w grupie stanowiącej nieco ponad 35% (por. s. 35)*. Regresja porządkowa z funkcją łączącą logit wyłoniła trzy predykatory, tj. wykształcenie, doświadczenie i aktywność.

Doktorant wskazał, że społeczność o wyspecjalizowanych preferencjach połowowych przejawiała statystycznie większe skłonności do uwalniania złowionych ryb oraz akceptacji modelu łowiska C&R „złów i wypuść” oraz niezależnie od kierunku specjalizacji, większość uczestników współczesnego wędkarstwa preferowała łowiska jeziorowe. Wyniki badań przedstawione zostały w postaci 7 tabel i 2 rycin. Cele szczegółowe dysertacji (C2 i C3) zostały osiągnięte.

Artykuł pt. *The Significance of Angling in Stress Reduction during the COVID-19 Pandemic - Environmental and Socio-Economic Implications (2022)* ma charakter empiryczny i udziela odpowiedzi na trzecie pytanie badawcze (P3). W artykule dokonano charakterystyki wędkarstwa podczas pandemii COVID-19 poprzez analizę postaw i reakcji wędkarzy w przestrzeni ordynacyjnej, a do ich objaśnienia użył zidentyfikowanych preferencji i zaangażowania w wędkarstwo. Analiza redundancji w przestrzeni ordynacyjnej - triplot RDA pozwoliła na wyłonienie następujących wniosków: [...] *odczucie redukcji stresu pandemicznego było najtrafniej objaśnione i najsilniej powiązane z preferencjami do podejmowania aktywności rekreacyjnej w towarzystwie znajomych i rodziny oraz ze zwiększeniem natężenia tej aktywności (por. s. 39)*. Natomiast odczucie redukcji stresu było skorelowane negatywnie najsilniej z preferencją do uprawiania wędkarstwa w samotności. Do zidentyfikowania postaw i zachowań pandemicznych w społeczności najsilniej odczuwającej redukcję stresu pandemicznego wykorzystano analizę redundancji, wprowadzając do przestrzeni ordynacyjnej cztery zmienne socjodemograficzne, tj. dochód, miejsce

zamieszkania, wiek i wykształcenie. W kolejnym toku postępowania badawczego Doktorant dokonał analizy redundancji w przestrzeni ordynacyjnej (triplet RDA) postaw i reakcji wędkarzy o jednoznacznych odczuciach pozytywnego wpływu wędkarstwa na redukcję stresu związanego z pandemią COVID-19 na tle charakterystyk społeczno-demograficznych oraz preferencji i zaangażowania w wędkarstwo. Wyniki badań przedstawione zostały w postaci 6 tabel i 2 rycin. Cel szczegółowy dysertacji (C4) został osiągnięty.

Artykuł p.t. *Angling in cultural and provisioning ecosystem services. Polish Journal of Natural Sciences (2022)* ma charakter empiryczny i udziela odpowiedzi na trzecie pytanie badawcze (P4 i P5). W artykule Doktorant zidentyfikował trzy grupy uczestników współczesnego wędkarstwa, korzystających z usług ekosystemowych o odmiennym charakterze, w tym: kulturowym, zaopatrzeniowym oraz mieszanym zaopatrzeniowo-kulturowym. W przestrzeni porządkowej określono wzajemne relacje postaw oraz preferencji wędkarzy stowarzyszonych i niestowarzyszonych, korzystających z usług ekosystemowych o różnym charakterze względem charakterystyk ekonomiczno-demograficznych. Wyniki badań przedstawione zostały w postaci 5 tabel i 8 rycin. Cele szczegółowe dysertacji (C4, C5 i C6) zostały osiągnięte.

W **rozdziale 5. Dyskusja i rozdziale 6. Podsumowanie**, liczącym razem 12 i stron Doktorant skoncentrował się na omówieniu wyników badań w odniesieniu do literatury światowej. Po zapoznaniu się z jego treścią można zauważyć u Doktoranta zainteresowanie podjętym tematem badawczym i jest to wartościowy rozdział dysertacji. Doktorant skoncentrował się na rozważaniach o współczesnym wędkarstwie w aspekcie społeczno-ekonomicznym, ekologicznym oraz o relacji wędkarstwa z rodzajem wód w przestrzeni geograficznej. Doktorant przedstawił i opisał dwoisty charakter usług ekosystemowych, z których korzysta współczesne wędkarstwo. Doktorant dowodzi, że kulturowa usługa ekosystemowa jest bazą dla aktywności 68,5% wszystkich uczestników współczesnego wędkarstwa, z drugiej zaś strony [...] *w niniejszych badaniach zidentyfikowano również społeczność wędkarzy korzystających z usługi ekosystemowej o charakterze zaopatrzeniowym oraz zaopatrzeniowo-kulturowym* (por. s. 58). W odniesieniu do przestrzeni geograficznej, wyniki doktoratu dowodzą, że [...] *wędkarstwo oparte jest głównie na usługach ekosystemów jeziorowych* [...] i są *najczęstszym i preferowanym środowiskiem korzystania z usług o charakterze kulturowym, zaopatrzeniowym oraz mieszanym. Rzeki natomiast są najczęściej wybierane przez wędkarzy bazujących na usłudze kulturowej. Zbiorniki pochodzenia antropogenicznego cieszą się najmniejszą popularnością* (por. s. 59). Rozdział ten został oceniony przez recenzenta pozytywnie w kontekście realizacji celu głównego dysertacji.

Rozdział 7. zawiera **syntezę najważniejszych wniosków poznawczych a które wynikają z przeprowadzonych analiz.** Więcej wniosków poznawczych zamieszczono w artykułach w formie wypunktowań lub formie opisowej. Wnioski są precyzyjne i jednoznaczne i mogą przyczynić się do pogłębienia wiedzy o wędkarstwie śródlądowym. Przeprowadzone badania wypełniają istniejącą lukę, ponieważ stanowią udaną próbę identyfikacji społeczno-ekonomicznych i środowiskowych uwarunkowań współczesnego wędkarstwa a także określenie relacji wędkarstwa ze środowiskiem przyrodniczo-geograficznym wobec koncepcji usług ekosystemowych.

Dysertację wieńczy **rozdział 8. Wnioski aplikacyjne**, w którym Doktorant zawarł szereg wskazówek praktycznych dotyczących możliwości oraz kierunków zarządzania współczesnym wędkarstwem i organizacji łowisk i podkreślił, że [...] *istnieje konieczność tworzenia planów zarządzania łowiskami i regulaminów ich użytkowania, a także aktów prawnych, które promują zrównoważone praktyki wędkarskie i edukację ekologiczną, wspierają lokalną gospodarkę oraz zwiększają korzyści społeczne* (por. s. 64). Zdaniem recenzenta, wnioski poznawcze są bardzo istotne z punktu ochrony ekosystemów i wpisują się w nurt koncepcji rozwoju zrównoważonego.

Po przeczytaniu dysertacji mam następujące uwagi i zapytania:

1. Doktorant definiuje pojęcie “wędkarstwa” na tle przemian historycznych Europy oraz zmian spostrzegania wędkarstwa, od ekonomicznego wykorzystania do współczesnych koncepcji sprzężonego systemu społeczno-ekologicznego. Zdaniem recenzenta, zabrakło pogłębionych informacji na temat socjo-ekonomicznego znaczenia wędkarstwa śródlądowego dla rozwoju cywilizacji świata, w tym w krajach Azji południowo-wschodniej.
2. Dlaczego Doktorant skoncentrował się głównie na określeniu relacji wędkarstwa ze środowiskiem przyrodniczo-geograficznym? Czy przytoczona koncepcja zrównoważonego rozwoju oraz zmiana podejścia do relacji człowiek-środowisko, stanowiły główną podstawę przyjętej procedury badawczej?
3. Jakimi metodami dokonał Doktorant selekcji predyktorów socjodemograficznych, ekonomicznych i zaangażowania w wędkarstwo?
4. We wnioskach aplikacyjnych Doktorant pisze, że [...] *potrzebna jest zarówno edukacja społeczeństwa jak i współpraca interdyscyplinarna i międzybranżowa* (por. s. 65), tymczasem w części teoretycznej badań brakuje takiego odniesienia.

Zdaniem recenzenta, Doktorant zamieścił w dysertacji (części autorskiej oraz w czterech artykułach naukowych) bogaty materiał teoretyczno-metodologiczny i empiryczny, który

został poprawnie zinterpretowany i przedyskutowany na tle wyników badań innych badaczy (literatury światowej). Doktorant swoje wyniki badań podsumował we wnioskach końcowych w nawiązaniu do pytań badawczych oraz celów szczegółowych. Zabrakło jednak odrębnego ustosunkowania się do postawionych hipotez badawczych.

7. Ocena dysertacji od strony formalnej i redakcyjnej

Rozprawa doktorska napisana została dobrym i precyzyjnym językiem polskim (autorska część dysertacji) oraz językiem angielskim (cztery artykuły naukowe), ryciny i tabele są czytelne i starannie opracowane, o dużej zawartości informacyjnej i nie budzą zastrzeżeń. Język pracy odpowiada standardom opracowania naukowego, nieliczne błędy stylistyczne i interpunkcyjne nie rzutują na całokształt oceny dysertacji. Dysertacja została wykonana samodzielnie i w znacznym stopniu stanowi oryginalne opracowanie. Konstrukcję i redakcję pracy oceniam bardzo dobrze. Podłoże teoretyczne, przegląd literatury oraz założenia metodologiczne pracy pozwalają na śledzenia toku postępowania badawczego zgodnie z przyjętymi celami pracy. Na uwagę zasługuje dobór odpowiednich metod badawczych oraz wykorzystanie odpowiednich oprogramowań, co świadczy o dobrym warsztacie techniczno-naukowym. Interpretacja materiału statystycznego oraz danych dotyczących wyników przeprowadzonych analiz jest czytelna, a sposób jego prezentacji nie budzi zastrzeżeń. Spis literatury został zredagowany w sposób jednolity metodycznie.

8. Ocena literatury i materiałów źródłowych

Dobór literatury i materiałów źródłowych zasługuje na pozytywną ocenę. Dysertacja zawiera łącznie 470 pozycji literatury. Trzy artykuły Doktoranta zostały wykorzystane w autorskiej części do przedstawienia założeń teoretyczno-metodologicznych badań oraz ukazania problematyki badawczej. Pełny wykaz pozycji literatury, która została wykorzystana w części teoretycznej oraz w dyskusji wyników, znajduje się w poszczególnych artykułach wchodzących w skład dysertacji. Wykaz publikacji obejmuje przede wszystkim anglojęzyczne artykuły naukowe sięgające od połowy lat 50. XX wieku (Witwicki 1956) po aktualne artykuły z czasopism naukowych, materiałów konferencyjnych i opracowań książkowych ze światowego obiegu literatury, w tym dwie z XIX wieku (Wright 1858; Rowan 1876). Moim zdaniem świadczy to o solidnej kwerendzie i dużym nakładzie pracy doktoranta. Przegląd literatury wykazał również publikacje autorstwa pracowników Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (por. s. 66-79). Niektóre pozycje literatury powtarzają się w kolejnych publikacjach, wynika to jednak z zakresu podjętej problematyki badawczej. Zdaniem recenzenta, Doktorant wykazał się znajomością literatury przedmiotu oraz

opanowania formalnych umiejętności jej wykorzystania w badaniach naukowych. Sposób odwoływania się do poszczególnych pozycji literatury świadczy o tym, że Autor zaznajomił się z nimi i w znaczącym stopniu wykorzystał w swoich analizach. Doktorant poprawnie przedstawił aktualny stan badań o znaczeniu poznawczym i użytecznym oraz różnorodne podejścia metodologiczne. W dysertacji przeważa literatura anglojęzyczna, przy zadowalającym wykorzystaniu literatury polskiej. Wykorzystanie literatury w aspekcie jakościowym jest na wysokim poziomie.

9. Ocena ogólna i wnioski

Reasumując potwierdzam, że w przedłożonej do recenzji rozprawie doktorskiej udzielono odpowiedzi na wszystkie postawione pytania badawcze, cel pracy został w całości zrealizowany. Przeprowadzone postępowanie badawcze oraz osiągnięte rezultaty i wyniki badań stanowią podstawę do nadania mgr Emilowi Karpińskiemu stopnia doktora nauk społecznych w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Jako główne walory badawcze przedstawionej do oceny dysertacji należy wymienić:

- prawidłowe podejście do badanej problematyki w odniesieniu do aktualnej wiedzy, która odpowiada regułom rozprawy doktorskiej,
- temat badań został dobrze dobrany, jest aktualny i interesujący, wypełnia lukę poznawczą, co stanowi oryginalny problem badawczy,
- dobre opanowanie warsztatu badawczego: przedmiot i zakres badań zostały określony poprawnie,
- praca jest umocowana w literaturze przedmiotu, Doktorant wykazał się znajomością zagadnień i literatury,
- biegłość w procedurach analizy, syntezy i wykorzystaniem narzędzi i oprogramowania; wykonanie nowatorskich badań dotyczących określenia relacji wędkarstwa ze środowiskiem przyrodniczo-geograficznym wobec koncepcji usług ekosystemowych,
- przeprowadzone badania jakościowe i ilościowe oraz metody statystyczne wykorzystane w badaniach ilościowych umożliwiły zidentyfikowanie charakteru zjawisk, ich dynamiki oraz trendów. Badania empiryczno-analityczne stanowią silną stronę recenzowanej rozprawy doktorskiej,
- wyniki badań potwierdzają przyjęte założenia badawcze,
- Doktorant sformułował interesujące wnioski o charakterze poznawczym i aplikacyjnym,

- najważniejszym osiągnięciem naukowym w recenzowanej pracy jest szczegółowe zidentyfikowanie uwarunkowań społeczno-ekonomicznych i środowiskowych współczesnego wędkarstwa śródlądowego - wnioski wynikające z przeprowadzonych przez Doktoranta badań mogą okazać się pożyteczne i pouczające dla praktyków, decydentów i interesariuszy.
- pozytywnym wymiarem pracy jest bogata prezentacja kartograficzna, ich przygotowanie wymagało dużego nakładu pracy metodycznej i obróbki statystycznej.

Rozprawa cechuje się logiczną kolejnością poszczególnych etapów pracy badawczej, a podejmowane wątki są rzeczywiście istotne dla sformułowanych celów. Wnioski i odpowiedzi udzielone na postawione pytań badawczych świadczą o umiejętności identyfikacji zależności między zjawiskami a syntezą wyników, jedynie w niektórych fragmentach części analitycznej przeważa statystyczne omówienie zagadnień: “jak jest”, bez wnikliwej interpretacji, “dlaczego tak jest”.

11. Konkluzja

Przedłożona do recenzji dysertacja mgr Emila Karpińskiego, pt. *Społeczne, ekonomiczne i środowiskowe uwarunkowania współczesnego wędkarstwa śródlądowego*, spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim i jest poprawna pod względem formalnym i merytorycznym. Podjęty przez Doktoranta temat badawczy charakteryzuje się wysokim stopniem aktualności oraz przydatnością naukową i praktyczną.

Zdaniem recenzenta dysertacja, poprzez tworzący ją zbiór wyselekcjonowanych artykułów jest interesującym i cennym opracowaniem naukowym. Stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, zawiera zarówno elementy rozważań teoretycznych oraz w znacznym stopniu, co należy wyraźnie podkreślić rozważań empirycznych. Zaprezentowane wyniki badań są logiczne, wyczerpujące a część wniosków ma oryginalny charakter. Biorąc pod uwagę empiryczną jakość wykonanej dysertacji, nakład pracy poświęconej na wykonanie badań oraz interpretację uzyskanych wyników uważam, że Doktorant wykazał się ogromną wiedzą teoretyczną i praktyczną mieszczącą się w dyscyplinie geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej. W mojej ocenie mgr **Emil Karpiński** posiada znaczący i wystarczający potencjał do prowadzenia samodzielnych badań naukowych.

Podsumowując, stwierdzam, że dysertacja mgr Emila Karpińskiego, pt. *Społeczne, ekonomiczne i środowiskowe uwarunkowania współczesnego wędkarstwa śródlądowego*, przedłożona do oceny **spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim** określonym ustawie z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce (Dz.U. z 2023. 742 ze zm.). W związku z powyższym **rekomenduję** Wysokiej Radzie Naukowej Dyscypliny Geografia

Społeczno-Ekonomiczna i Gospodarka Przestrzenna Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie **przyjęcie niniejszej rozprawy oraz dopuszczenie Doktoranta do publicznej obrony.**

Aleksandra Jezierska - Thöle

Bibliografia

Riepe, C., Arlinghaus, R. 2021, Angeln in der Mitte der Gesellschaft: Die öffentliche Wahrnehmung der Freizeitfischerei mit der Angel in den alten und neuen Bundesländern. *Zeitschrift für Fischerei*.

Nayak, P., Dias, A., Pradhan, S. 2020, Traditional fishing community and sustainable development. *Life Below Water*, 1-18.